

Lainat rikastavat suomen kieltä

Suomen kielen juuret juontuvat tuhansien vuosien takaa kantauralista, mutta kaikkina aikoina uralilaisten kansojen naapureina on asunut myös muiden kielten puhujia. Keskinäisestä kanssakäymisestä kertovat erikäiset lainasanat. Näistä vanhimmat ovat kotiutuneet kieleen niin täydellisesti, etteivät ne erotu omista perintösanoista, mutta nuorissa lainoissa on usein vieraita äänteitä ja äänneyhtymiä. Keskeisimmästä perussanastosta lähes puolet on lainaperäistä.

Kosketuksia kivikaudella

Vanhimmista lainoista helpoimmin tunnistettavia ovat sellaiset indoeurooppalaiset lainat, joilla on vastineita myös nykyisissä indoeurooppalaisissa kielissä. Ei ole sattumaa, että saksan *Wasser* muistuttaa suomen *vesi*-sanaa ja englannin *name* suomen *nimi*-sanaa. Ne ovat lainoja ajalta, jolloin sekä indoeurooppalaisten että uralilaisten kielelliset esi-isät asuivat naapureina Mustanmeren ja Uralin välisillä seuduilla. Myös kaupankäyntiin viittaavat verbit *ostaa* ja *myydä* ovat indoeurooppalaista lainaa. Siitä indoeurooppalaisesta kielihaarasta, josta myöhemmin syntyivät iranilaiskielet, lainattiin *mehiläinen*, *mesi* ja tärkeä lukusana *sata*. Samalta taholta on saatu *jumala*, *marras* ja *taivas*.

Maailmasta on aikojen kuluessa kadonnut monia kieliä, joten kaikkien lainojen alkuperää voi enää selvittää. Esimerkiksi *kota* ja saviruukkuun viittaava *pata* ovat sellaisia sanoja, jotka tunnetaan monen eri kielikunnan kielissä, mutta on mahdotonta sanoa, mistä ne ovat alkuaan peräisin. Samoin on kuparia merkitsevän *vaski*-sanan laita. Nämä ikivanhat kulttuurisanat ovat vaeltaneet kielestä toiseen uuden ilmiön leviämisen myötä.

Ohraa balteilta ja kultaa germaaneilta

Tärkeä vaihe suomensukuisten kielten kehityksessä on ollut asettuminen Itämeren alueelle. Samoille seuduille ovat indoeurooppalaisista naapureista saapuneet myös baltit, slaavit ja germaanit, ja kosketukset ovat jatkuneet uudessa ympäristössä. Kulttuurin kehittymisestä kertovat maatalouteen liittyvät lainat, esimerkiksi balttilaiset *härkä*, *oinas*, *vuohi* ja *vuona* sekä germaaniset *kana*, *lammas*, *nauta* ja *teuras*. Viljelystä todistavat balttilaiset *herne* ja *ohra* sekä germaaniset *humala*, *kaura* ja *ruis*. Balttilaisissa lainoissa on monia ihmissuhteisiin viittaavia sanoja, kuten *heimo*, *kaima*, *morsian*, *sisar* ja *tytär*. Germaaneilta saatu sanasto taas viittaa vallankäyttöön ja metallien tuntemukseen. Tästä esimerkkejä ovat *hallita*, *kuningas*, *ruhtinas* ja *valta* sekä *ahjo*, *kulta*, *palje*, *rauta*, *ruoste* ja *tina*. Vanhoissa slaavilaisissa lainoissa korostuvat arkielämään ja vaatetukseen kuuluvat sanat, kuten *lusikka*, *papu*, *ravita* ja *talkkuna* sekä *kasukka*, *kuontalo*, *palttina*, *saapas*, *virtu* ja *värtingi*. Tärkeä erikoisryhmä muodostuu kristillisestä perussanastosta: *pakana*, *pappi*, *raamattu*, *risti* ja *suntio*. Näistä osa tosin saattaa olla viron välityksellä lainattuja.

Suomalaisista tulee eurooppalaisia

Kristinusko vakiintui Suomeen keskiajalla, ja sen myötä alkoi tulla lainoja muualtakin kuin naapurikielistä, esimerkiksi hepreasta, kreikasta ja latinasta. Kirjallisten lainojen joukossa on sekä uskonnollista että muuta sanastoa. Hepreasta ovat esimerkiksi *aamen*, *mammona* ja *saatana*, kreikasta *kuoro*, *skorpioni* ja *strutsi* ja latinasta *alttari*, *kanttori* ja *keisari*.

Suurin osa keskiaikaisista lainoista tuli ruotsista ja alasaksasta, sillä Suomi oli osa Ruotsin valtakuntaa, jonka kaupungeissa saksalaisilla kauppaporvareilla oli merkittävä asema. Monet ruotsalaiset lainat kertovat kaupunkirakentamisesta: *holvata*, *katu*, *muurata*, *muuri*, *tiili*, *torni*, *uuni*. Yhteiskunnan järjestäytymisestä

todistavat *herra, laki, lääni, raastupa, tuomari* ja *vanki*. Alasaksalaisia lainoja ovat *ammatti, hovi, häät, leiviskä, rehti* ja *vuokra*.

Lainoja kaikkialta maailmasta

Suuret löytöretket laajensivat eurooppalaisten maailmankuvaa uuden ajan alussa, ja globaalistuminen on jatkunut kiihtyvällä vauhdilla meidän päiviimme asti. Englanti on kohonnut maailmankieleksi, jonka sanastoa lainataan esimerkiksi liike-elämän, tietotekniikan, urheilun ja viihteen alalla: *city, stressi, netti, nörtti, golf, tennis, fani, stereot*. Internetin välityksellä sanat leviävät helposti ja nopeasti mistä tahansa minne tahansa, ja monista sanoista on tullut maailmansanoja, jotka tunnetaan lähes kaikkialla. Esimerkiksi *demokratia, energia, epidemia, fantasia, filosofia, hierarkia, idea, kaaos, katastrofi, kriisi, monopoli, politiikka, strategia, systeemi* ja *taktiikka* juontuvat alkuaan kreikasta, mutta suomessa ne ovat yleiseurooppalaista kulttuuriperintöä.